

9 клас

Урок № 11

Дата:

**СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО.
ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.
АГРАРНІ ВІДНОСИНИ.**

Очікувані результати НПД: учні називають види діяльності в сільському господарстві, види сільськогосподарських угідь, наводять приклади впливу природних чинників на рівень розвитку та спеціалізацію сільського господарства.

Розвивальна та виховна мета: розвивати вміння застосовувати науковий метод, аналізувати, формулювати гіпотези, працювати з підручником та візуальними джерелами; розвивати пізнавальну активність, інтерес до вивчення теми, самостійність.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручники, атласи, політична карта світу, фізична карта України, комп'ютер, проектор (інтерактивна дошка), мультимедійна презентація.

Опорні та базові поняття: сільське господарство, рослинництво, тваринництво, земельні ресурси, сільськогосподарські угіддя, землезабезпеченість, агрокліматичні ресурси.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ Й ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

- Які сектори виділяють у структурі національної економіки?
- Які галузі входять до складу первинного сектора господарства?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Наступним етапом на шляху опанування курсу «Україна і світове господарство» є вивчення географічних особливостей різних видів господарської діяльності людей у нашій країні та світі. Розпочнемо з найдавнішої сфери діяльності людства — сільського господарства, яка не втратила своєї значущості й у наші часи.

Чи зможе ця галузь виконати своє головне завдання — прогодувати багатомільярдне населення? Які головні чинники визначають розвиток сільського господарства? Де розташовані райони — головні «годувальники» планети? Яку роль відіграє сільське господарство в нашій країні? Відповіді на всі ці запитання ви поступово розкриватимете протягом поточної теми.

Повідомлення теми, цілей і завдань уроку.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Сільське господарство, його значення та структура

Робота з мультимедійною презентацією

Сільське господарство — галузь первинного сектора господарства, що займається вирощуванням культурних рослин та розведенням домашніх тварин.

Головне завдання сільського господарства — забезпечення населення продуктами харчування, а окремі галузі промисловості — сировиною. Від рівня розвитку сільського господарства залежить життєдіяльність населення та продовольча безпека будь-якої країни світу.

Укладання схеми «Структура сільського господарства» в зошитах

У структурі сільського господарства виділяють дві крупних галузі: рослинництво і тваринництво. Рослинництво вирощує різноманітні сільськогосподарські культури, частина з яких є кормами для тварин. У складі рослинництва виділяють окремі групи сільськогосподарських культур: зернові, технічні, інші продовольчі (овочі, плоди) та кормові. У складі тваринництва виділяють: скотарство, свинарство, вівчарство та інші галузі.

Співвідношення вартості продукції рослинництва і тваринництва залежить від:

- особливостей природних умов (які можуть сприяти або, навпаки, накладати обмеження на розвиток певних галузей);
- рівня економічного розвитку (в розвинених країнах провідним напрямом є тваринництво, в країнах, що розвиваються — рослинництво);
- етнічних та релігійних особливостей (наприклад, іслам забороняє вживання свинини, а індуїзм — убивати корів).

2. Роль природних чинників у розвитку й розміщенні аграрного виробництва

1) *Земельні ресурси* — землі, що систематично використовуються або придатні для використання з конкретною господарською метою. У складі земельних ресурсів вирішальну роль для аграрного виробництва відіграють кількість та якість сільськогосподарських угідь.

Аналіз структури земельного фонду та сільськогосподарських угідь світу та України за діаграмами на слайдах (або рис. в підручнику)

Сільськогосподарські угіддя — це земельні ділянки, які використовують для одержання сільськогосподарської продукції і містять рілля, багаторічні насадження, сіножаті та пасовища. Сільськогосподарські угіддя у світі займають 37,1 %, зокрема рілля становить лише 11 %. Сільськогосподарські угіддя в Україні становлять 70,8 % від загальної площі держави, зокрема 53,9 % — орні землі.

Землезабезпеченість — показник, що розраховують шляхом ділення площі земель (сільськогосподарських угідь або окремо ріллі) на кількість населення світу, країни (області).

Україна належить до найбільш землезабезпечених країн світу. Площа сільськогосподарських угідь на душу населення в середньому по Європі становить

0,43 га, в Україні — 0,87, площа ріллі в Європі та світі в середньому становить 0,24 га на душу населення, в Україні — 0,64 га.

2) *Агрокліматичні ресурси* — це співвідношення тепла, вологи, світла, яке необхідне для вирощування сільськогосподарських культур. Агрокліматичні ресурси характеризують три показники: температури повітря, тривалість періоду вегетації (коли температури повітря вищі за 10 °C), забезпеченість рослин вологою.

Залежно від географічного положення країни мають різноманітні агрокліматичні ресурси.

На розміщення, ефективність і спеціалізацію сільського господарства впливають не тільки природні чинники, а й суспільні, серед яких — працересурсний, транспортний, науковий, а також історичні традиції та рівень розвитку промисловості.

3. Аграрні відносини та їх види

Аграрні відносини являють собою особливу систему економічних відносин, що складається в суспільстві щодо земельної власності, землеволодіння і землекористування в сільському господарстві. Особливості аграрних відносин визначені чинними в країні законами про землю.

За формами власності на землю та способами використання земель розрізняють:

1) *Дрібнотоварний сектор* — представлений невеликими земельними наділами, якими володіють селяни, або беруть їх в оренду. У таких господарствах за низького рівня агротехніки вирощують споживчі культури.

Форми власності в дрібнотоварному секторі: дрібні селянські господарства, родинна власність на землю, латифундії (великі володіння). Останні є типовими для країн Латинської Америки. Володарі латифундій здають їх в оренду селянам дрібними ділянками. Продуктивність праці в дрібнотоварному секторі низька.

2) *Високотоварний сектор* — великі земельні господарства, які можуть належати приватним особам, колективу (компанії) або державі. Їх виробництва мають високі обсяги виробленої продукції та зорієнтовані на продаж. Продуктивність праці висока за рахунок використання сучасної техніки, найманої робочої сили, мінеральних добрив, заходів меліорації.

Головні типи господарств товарного сектора — фермерство та плантації.

Фермерство (з лат. — орендна плата) є прогресивною формою господарювання, яке влаштоване на власних чи орендованих землях. Метою фермерства є одержання продукції рослинництва чи тваринництва на продаж. Вони використовують найсучасніші технології, чутливо реагують на коливання попиту на сільськогосподарську продукцію, здатні швидко змінювати спеціалізацію.

Високотоварні фермерські господарства характерні для розвинених країн. Найбільші середні розміри фермерських господарств (понад 100 га) існують у США, Канаді, Австралії.

Плантації (з лат. висаджування) — являють собою великі рослинницькі господарства, що спеціалізуються на вирощуванні певних експортних культур (кави, какао, цукрової тростини, гевеї тощо). Плантаційні господарства склалися в період

колоніалізму спеціально для вирощування екзотичних культур, що вивозили до країн-метрополій. Володарями плантацій були іноземці.

4. Аграрні суспільства в сучасному світі

Серед країн, що розвиваються, існує група, яка перебуває на аграрному етапі розвитку. Такі країни називають аграрними, в них формуються аграрні суспільства. В аграрних країнах головною галуззю, що створює ВВП країни, є сільське господарство. Характерною особливістю сучасних аграрних суспільств є наявність як дрібнотоварного сектора, що виробляє продукцію для власного споживання, так і високотоварного, призначеного для виробництва експортної (переважно рослинницької) продукції.

До аграрних належить чимало країн Африки (наприклад, Малі, Чад, Кот-д'Івуар, Того, Бенін, Ефіопія), окремі держави Латинської Америки (Коста-Ріка, Гватемала) й Азії (Непал, Бутан, Лаос).

5. Аграрні відносини в Україні

Обговорення випереджального домашнього завдання щодо видів підприємств у сільському господарстві України

Основними типами підприємств у сільському господарстві в радянській Україні були колгоспи і радгоспи, які базувалися відповідно на колективній та державній формах власності. Колгоспно-радгоспна система виявилася вкрай неефективною.

1990 р. був прийнятий Земельний кодекс УРСР, у якому було закладено основні положення реформи аграрних відносин з визнанням права приватної власності на землю.

У січні 1992 р. парламент України прийняв закон «Про форми власності на землю», у якому проголошувалося, що поряд з державною можуть існувати колективна й приватна форми власності на землю, причому всі вони є рівноправними. Розпочалася земельна реформа, в основу якої було покладено процес приватизації землі.

У результаті аграрної реформи поряд із колективними сільськогосподарськими підприємствами (КСП) в Україні з'явилися фермерські господарства, приватно-орендні підприємства, особисті селянські господарства. У приватній власності нині перебуває понад 30 млн га (74,6 %) сільськогосподарських угідь. Найбільше фермерських господарств зареєстровано в Одеській (5,1 тис.), Миколаївській (3,8 тис.), Дніпропетровській (3,3 тис.) областях.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

- Назвіть основні види діяльності в сільському господарстві.
- Які чинники визначають співвідношення між рослинництвом та тваринництвом у країні?
- Які природні чинники впливають на розвиток сільськогосподарського виробництва?
- Дайте оцінку агрокліматичним ресурсам України.

Обговоріть у групах та висловіть власну позицію щодо питання: чи варто продовжувати або скасовувати мораторій (відстрочення) на продаж землі в Україні?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Підручник, опрацювати §§ 11-12.
2. Випереджальне. За допомогою ресурсів Інтернету дізнатися, які види підприємств за формою власності поширені нині в сільськогосподарському виробництві України.
3. Випереджальне. Дізнатися, які рослинні культури вирощують у вашій місцевості.